

Kiefers hand

Ander werk van Dieuwertje Mertens

Moeders. Heiligen (roman, 2023)

Dieuwertje Mertens

Kiefers hand

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2026

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een werkbeurs
van het Nederlands Letterenfonds.

Copyright © 2026 Dieuwertje Mertens

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Em. Querido's Uitgeverij BV, Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam. Ook tekst- en datamining van deze uitgave is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de uitgeverij.

Voor de productie van de boeken van Querido wordt alleen gebruikgemaakt van duurzaam en verantwoord geproduceerd papier.

Omslag Moker

Omslagbeeld Odonchimeg Davaadorj,

Les racines qui murmurent, 2025

Met dank aan Odonchimeg Davaadorj & Backslash Gallery, Parijs

Foto auteur Lionne Hietberg

Binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

ISBN 978 90 214 9066 3 / NUR 301

www.querido.nl

Voor papa

‘Schrijven is een spel dat je met zijn tweeën speelt.’

– Georges Perec

Inhoud

Prelude

II

I Kiefers hand

13

II Stemmen of: Op zoek naar Johanna

141

III Johanna

219

Verantwoording

350

Prelude

Ze doopt haar andere ik ‘Autrice’. Is dat niet gek? Ze is toch geen Française? En als ze zich dan toch zo nodig moet aanstellen, zou dan het Duitse ‘Autorin’ of ‘Schriftstellerin’ niet veel beter passen in de context van dit verhaal? Dione besluit zich niets aan te trekken van al die bezwaren. Schrijven begint immers met een woord dat je aanstaat. En wie te snel leest, kan zomaar een letter over het hoofd zien en denken dat er ‘actrice’ staat, een gunstige verlezing, want in dit boek wordt gespeeld. En Autrice heeft ook een rol.

I

Kiefers hand

Sommige liefdes beginnen met de uitwisseling van een blik op het moment dat een dronken baanwachter op het spoor valt. Andere beginnen in een herberg, waar een pasgehuwde vrouw haar zwartgelaarsde voet naar de vlammen van een haardvuur uitsteekt, terwijl ze wordt gadegeslagen door een blonde jongeman. Een eenvoudig gebaar kan een keten aan gebeurtenissen ontlokken met een groots en meeslepend drama tot gevolg. Daar weet Dione alles van.

Haar handen jeuken om ook een liefdesverhaal op te tui- gen, maar haar aandacht wordt opgeëist door het zakmes dat ze vanochtend in de krat voor op haar fiets vond. Wie heeft het daar achtergelaten en waarom? Het was precies zo'n mes als ze als twaalfjarige van papa cadeau had gekre- gen, 'om onderweg een appel te schillen'. Wie doet dat? Ie- dereen weet toch dat de meeste vitaminen in de schil zit- ten? Je kunt het ook gebruiken om de appel in partjes te snijden of om een pompoen een gezicht te geven. Of je gebruikt het om herinneringen los te snijden uit de tijd, waardoor ze vrijelijk een andere richting op kunnen bewe- gen.

Dione trekt het mes uit het heft en drukt het weer terug. In uit in uit in uit. Een geliefde had haar ooit met kerst een heel duur Japans exemplaar cadeau gedaan. Hij had haar greep bestudeerd, terwijl ze onhandig een ui sneed met een bot aardappelschilmesje op een manier die hém de tranen in de ogen deed springen.

Hij had bedacht dat het Japanse exemplaar het juiste voor haar was. Het zou perfect in haar hand liggen, het

had precies het goede gewicht. Hiermee kon je een schedel klieven en anders toch zeker een komkommer. Dione had geprobeerd haar teleurgestelde blik om te buigen in een verraste. Ze sneed zichzelf altijd in de vingers. Was hij voornemens de banden door te snijden? Hoe langer ze erover nadacht, hoe ongevoeliger ze het cadeau vond. Hij zei dat hij had overwogen haar een ring te geven, maar hij twijfelde of ze het waard was. Daar wilde hij nog even over nadenken.

Ze trekt het lemmet uit het zakmes. Dat ligt beter in haar hand dan het verzwaarde handvat van het Japanse mes, waar ze tot ongenoegen van de man binnen een week een moet in had gemaakt. 'Hoe krijg je het voor elkaar!' had hij verontwaardigd uitgeroepen. Een ring had ze nooit gekregen. Nogal wiesdes.

Dione stopt het mes in de lade van haar bureau, die vol zit met memorabilia: een luciferdoosje van Bofinger in Parijs, een servet met een schets van een van Kiefers kunstinstallaties en een stapel ansichtkaarten die hij haar vanuit Israël, Palestina en Jordanië stuurde. Ze duwt de lade weer dicht. Achterin blijft iets steken. Vloekend trekt ze hem uit de geleider. De boosdoener valt voor haar voeten op de grond. Ze opent de grijs omrande envelop en haalt de rouwkaart eruit.

Razendsnel scant ze het portret: ogen neus mond. Ogen neus mond. Hier is ze zeer bedreven in. Aan de verhoudingen in een gezicht kan ze vaak in één oogopslag zien hoe het genetisch materiaal in een familie doorwerkt. Ze kent de getormenteerde aanblik van die hangende oogleden van haar eigen auteursportret. En wat dacht je van die ijsblauwe ogen waar nooit eens een vlammetje in flikkert om je aan te warmen? Dunne lippen die werkelijk nergens toe uitnodigen. Brede neusvleugels en een geprononceerde, scherp uitgesneden snotgoot, die ze ook met papa deelt. De harde marionetlijnen naast haar mond drukken onvrede uit. Ze hoort de woorden van mama, begeleid door een priemende vinger in de lucht: ‘Je bent een ijskoningin, net zoals zij.’

De kaart dwarrelt naar beneden. Dione hurkt om hem op te rapen, maar laat zich dan op haar knieën op de grond vallen. Knielt ze? Doet ze dat uit respect, uit eerbied of misschien uit stille bewondering voor de ondoorgrondelijke wegen van haar geheugen? Jaren zijn voorbijgegaan zonder dat ze ook maar één enkele gedachte aan ‘oma’ heeft

vuilgemaakt. Ze had haar zo zorgvuldig opgeborgen dat ze met gemak onvindbaar had kunnen worden op het moment dat de bedrading in haar hoofd stuk zou gaan. Met al die slapeloze nachten en glazen wijn zal dat eerder vroeger dan later gebeuren. Maar nu is Johanna Cornelia Dewitt-Melief (1931-1999) niet alleen tevoorschijn gekomen uit de lade van haar bureau, maar ook in haar eigen gezicht. Hoe kan iemand zo volledig verdwijnen en meer dan twintig jaar later zomaar opduiken?

Dione herinnert zich hun eerste ontmoeting toen ze een jaar of acht was. Die bleke vrouw met het getoupeerde haar en een gezicht als een oorwurm gaf haar en zus een koe-tjesreep, waarvan ze toen al wist dat dat niets met chocola te maken had. Op de salontafel zette ze voor de zussen twee longdrinkglazen met ijskoud appelsap op een onderzetter uit een serie met ambachtslieden. Ook de kop-en-schotel-tjes met koffie mochten niet rechtstreeks op het teakhouten tafelblad staan.

Uit verveling haalde Dione de onderzetter onder de drankjes vandaan om alle ambachten in beeld te krijgen: een smid die een hoefijzer uit het vuur haalt, een bakker die brood in de oven schuift, een meubelmaker die een stoel in elkaar zet.

‘Zo komen er vlekken op de tafel,’ zei de vrouw aan wie ze geen enkele herinnering koesterde, maar die ze vanaf nu ‘oma’ moest noemen. Snel zette Dione de glazen terug op de ambachtslieden. Oma beende naar de keuken en kwam terug met een doekje om de vochtige kringen weg te vegen. Ze wierp een blik op de rouwranden onder Diones nagels. ‘Heb jij je handen wel gewassen?’

Opa stak een sigaar op. Daar zei ze dan weer niets van, terwijl dat pas echt vies was.

Wel stuurde ze hem naar boven om speelgoed voor de hervonden kleinkinderen te halen. Hij legde zijn sigaar op de rand van een grote kristallen asbak. Haar ouders zwen. De rook walmde in een dunne sliert omhoog. Papa roerde zijn koffie met een zilveren lepeltje. Oma vroeg na een lange stilte: ‘En in welke klas zitten jullie?’

Dione antwoordde: ‘Ik zit in groep 4 en zij’ – ze wees naar zus – ‘in de kleuterklas.’

‘Hoe dat tegenwoordig met die groepen zit weet ik niet,’ zei oma tegen niemand in het bijzonder.

‘Kijk eens wat ik hier heb!’ zei opa, en hij zette een houten kist voor hen op de grond. De teleurstelling droop van zus’ gezicht toen er houten letterblokken in bleken te zitten. Met veel lawaai keerde Dione de kist om. Wisten die mensen dan niet dat een achtjarige niet meer met blokken speelt?

Terwijl haar ouders hun ongemakkelijke poging tot verzoening met oma en opa voortzetten, stapelden ze samen hoge torens, die ze vervolgens lieten instorten door het onderste blokje weg te trekken. ‘Kan het wat zachter, kinders?’ vroeg oma. Ze werden naar de achterkamer gedirigeerd om daar te gaan spelen.

‘Ver genoeg?’ vroeg Dione. Ze ging op de drempel zitten en trok zus naar de grond.

Al snel begon ze vieze woorden te stapelen, zoals ‘strontmont’ en ‘koetjeskak’. Door het rookgordijn bij de salontafel zag ze hoe papa achter zijn hand een lach probeerde te onderdrukken. Toen oma opstond om met een dienblad naar de keuken te lopen, gooide ze de torens snel omver. ‘Nounou, wat een ruw spel,’ zei oma.

Tussen de blokken op de grond zocht ze naar de juiste letters. T-R-U-T spelde ze zus voor, want zij kon nog niet

lezen. ‘O, dat ga ik zeggen,’ zei zus. ‘Ssht,’ zei ze en gaf haar een duw, waardoor ze met haar hoofd tegen de deurpost viel.

Met zus jankend aan mama’s hand verlieten ze het huis.

In de auto hield iedereen de adem in tot ze het bord EPE met een kruis erdoorheen waren gepasseerd.

‘Trouwens,’ zei papa. ‘Strontmond eindigt op een d.’

Dione was zestien toen Johanna Cornelia Dewitt-Melief stierf.

Stof dwarrelde in de banen zonlicht die het trapgat in lichterlaaie zetten. Dione gleed met dichtgeknepen ogen langs de leuning naar beneden. Met een sprongetje landde ze in het drama dat zich daar afspeelde. Zus zat te snikken op de bank.

‘Wat is er nu weer aan de hand?’ vroeg Dione.

Dat wist je nooit, want zus was ‘fragile’ volgens mama, met een *sj* in het midden. Vandaar ook haar eczeem, de glutenintolerantie en de driftbuien, die mama liever ‘emotionele erupties’ noemde.

‘Kees belde. Oma Melief is vanochtend overleden,’ zei mama. Ze zei het op dezelfde mededeelzame toon waarmee ze opmerkte dat de melk op was. Wel was ze zo goed om te vertellen dat papa erg was geschrokken: ‘Het verlies van een moeder gaat je niet in de koude kleren zitten.’

Haar ogen begonnen te glanzen. Ze perste tranen en dat is hard werken. Dat zal menig actrice beamen. Huilde ze om het droeve lot van haar schoonmoeder? Uit medeleven met haar man? Om de gedachte dat ook haar moeder zou sterven? Omdat ze zich bewust was van haar eigen sterfelijkheid? Of misschien al die dingen tegelijk? Papa haalde een bordeauxrode zakdoek uit zijn broekzak om zijn schrale neus te snuiten. Daar hoef je geen diepere betekenis aan te ontlennen, want hij was verkouden.

‘Waaraan is ze overleden?’ vroeg Dione.

‘Ze is onwel geworden. Geef je vader eens een knuffel,’ zei mama.

Schoorvoetend liep Dione op hem af. Ze sloeg haar armen om hem heen. Papa klopte op haar rug. Hun lichamen waren als twee scheef afgezaagde houten planken. Je kon ze wel tegen elkaar aan zetten, maar het bleef kieren. Dione telde tot drie. Nu was het genoeg, nu konden ze loslaten. Papa moest per slot van rekening naar Den Haag, op bezoek bij zijn dode moeder.

Dione ging naar haar kamer en zette *Post Orgasmic Chill* van Skunk Anansie op, volume voluit, haar deur dreunde mee in de sponning.

‘Kan het wat zachter?’ riep mama van onderaan de trap. Nee, dat kon niet.

Dione lag op bed en staarde naar het schuine plafond. In gedachten liep ze over de balken alsof het de treden van een luie trap waren. Naar boven en naar beneden, naar boven en naar beneden. Onder het dekbed knoopte ze haar broek open. Ze stopte haar hand in haar onderbroek en liet haar middelvinger wegzakken tussen haar vulvalippen. Op dit soort momenten keek God naar haar. Vanuit de hemel perforde zijn blik de wolken, het dak, het dekbed. Of hij keek gewoon door een van de hoge ramen. Zo moeilijk was het niet. De gevel van het huis was immers van glas en Gods blik was als de maan: aanwezig, maar zonder enige expressie. Naar zijn gedachten kon ze slechts gissen, maar als hij keek, wist ze genoeg. Hij keek nooit als ze huiswerk maakte, als ze het Agnus Dei zong in de kathedraal, of als ze op de jaarlijkse boekenmarkt van de Vincentiusvereniging hielp. God keek nooit lang, omdat er altijd wel ergens op de wereld grotere zondes werden begaan. Martelingen, oorlogen, misbruik en moord eisten zijn aandacht op, waardoor hij waarschijnlijk niet langer dan een microseconde de tijd had om stil te staan bij een zestienjarig meisje met een hand in haar onderbroek.

Maar nu schitterde God in afwezigheid, en in zijn plaats doemde het spierwitte gezicht van 'oma' op in de hoek van de kamer. Dione schoot overeind.

Oma's crematie was in volle gang. Ieder moment kon ze worden overgeleverd aan de vlammen. Was Johanna soms verbolgen over het feit dat haar oudste kleindochter niet bij de afscheidsplechtigheid aanwezig was? Kwam ze verhaal halen?

‘Ik vertik het om afscheid te nemen van een vrouw aan wie ik een hekel heb,’ had Dione geroepen. ‘Ik ben geen hypocriet.’ Typisch het soort tekst dat uit de mond van een hypocriet komt.

‘Dan ga je niet,’ zei papa. Zus ging wel, want zus is een goed mens. En je kunt de familie onderverdelen in goede en slechte karakters.

Drie keer raden tot welk kamp jij behoort, zei Autrice. Vind je het niet vreemd dat oma – de eregast – ook niet bij de dienst aanwezig is, maar zich ophoudt in de slaapkamer van haar nukkige kleindochter? Staan de afscheidsredes haar zo tegen? vroeg Autrice.

De dode had een vreemde trek om haar mond, die misschien voor een glimlach moest doorgaan. Haar blik was doordringender dan de blik van God. Was ze als dode alwetend? Kon Johanna in de toekomst kijken? Tekende ze met haar hemelsblauwe pennetje alvast de route uit die haar kleindochter zou gaan bewandelen? Zou ze haar handenwrijvend wat doodlopende steegjes in sturen, haar eigen levensloop indachtig? Ze zou toch niet?

Ik zou er niet zo zeker van zijn, zei Autrice.

